

Faruk Nafiz Çamlıbel (1897-1973)

Türk şair, politikacı, eğitimci.

18 Mayıs 1897'de İstanbul'da doğdu. Babası Hazine-i Hassa Nezareti başmüfettişi, Madenler Heyeti başkâtibi Süleyman Nafiz Bey, annesi tüccar sınıfından İbrahim Necati Bey'in kızı Ruhiye Hanım'dır. Baba tarafından dedesi, Maliye Şurası azalarından Morali Mustafa Rif'at Efendi, anne tarafından dedesi Halıcılar Dergâhı Şeyhi Hacı Feyzullah Nakşibendî'dir. 26 Temmuz 1960'da Fatih Nüfus Memurluğunun çıkardığı Çamlıbel ailesine dair evrakta Faruk Nafiz Çamlıbel'in adı Ahmet Faruk Çamlıbel biçiminde kayıtlıdır. İlk eğitimini Bakırköy Rüşdiyesi ve Hadika-i Meşveret İdadisinde tamamladı. Yüksek tahsiline tıp sahasında başladı ancak bunu bitiremedi. Şiirle tıp eğitiminin bir arada devam etmeyeceğini anladığından Anadolu'da iş aradı. I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Erenköy Talimghâhında askere alındı. 1922'de *İleri* gazetesinin temsilcisi olarak Ankara'ya gitti. O yıllarda Ankara Hükümetiyle temas kurmak isteyen İstanbul'daki sanatçıların hepsi bunu başaramadığı hâlde Faruk Nafiz, "Çankaya" şiiri sayesinde Atatürk tarafından kabul edildi. Kayseri Lisesinde edebiyat öğretmeni oldu. *Yeniğün* gazetesinin kadrosunda yer aldı. Kayseri'de ikamet ettiği süre içerisinde manzum bir piyesle, on parça küçük eser yazdı. 1924'te Ankara'ya döndü. Maarif'te bir süre görev yaptı. Burada *Hayat* dergisini yönetti. Edebiyatçı gençler tarafından kurulan bir derneğin başkanlığını yürüttü. Bakanlık uhdesinde Mustafa Necati Bey'le Anadolu seyahatlerine çıktı. 1931'de İstanbul'a döndü. Bu arada tabiat bilgisi öğretmeni Azize Kâniye Hanım'la evlendi. İsmet (1934-?) ve Yelis (1936-2015) adlarında iki çocukları oldu. Faruk Nafiz'in Azize Hanım'dan önce bir başka evlilik yapması ihtimali de söz konusudur. Celal Nuri İleri'nin büyük kızı Nimet Hanım'la nikâhlandığı mektuplarından anlaşılır. Milletvekilli olacağı tarihe kadar aralıksız on beş yıl İstanbul'un farklı liselerinde Türk edebiyatı dersleri okuttu. Önce Vefa, ardından Kabataş Lisesi ve Amerikan Kız Kolejinde çalıştı. Atatürk'ün talebi üzerine *Akın* piyesini yazdı. 1946'da Demokrat Parti'den İstanbul milletvekili oldu. Ancak siyasî hayata ilgisi bu tarihin çok öncesine dayanır. İstiklal Savaşı yıllarında İstanbul'dan Anadolu'ya geçme ve Ankara Hükümetiyle temas kurma çabası onun siyasî hayatının başlangıcıdır. "Onuncu Yıl Marşı"nda imzası bulunur. Atatürk, bu marşa büyük önem vermiş, Beylerbeyi'nde katıldığı son baloda izleyicilerle birlikte marşı sonuna kadar coşkuyla söylemiştir. Faruk Nafiz'in faal bir siyasî hayatı olmadı. TBMM kayıtlarında sadece 8. Dönem Millî Eğitim Bakanlığının bütçe görüşmelerinde ve İstanbul, Ankara ve İstanbul Teknik Üniversiteleri ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün 1949 yılı bütçeleri hakkında söz aldı. Üç dönem boyunca bu iki görüşme dışında meclis çatısı altında başka faaliyeti olmadı. 27 Mayıs Askerî Darbesi'nin ardından 14 Ekim 1960 sabahı Yassıada'da yargılanan 592 sanıktan biri idi. Burada *Zindan Duvarları* kitabını yazdı. Haziran 1960'tan Eylül 1961'e kadar adada kaldı. Hakkında mahkûmiyet kararı verilmedi. Avukatlığını Gültekin Malkoç yaptı. Sorgulamalarında *Hürriyet*'te kaleme aldığı yazılarında Türk diline dair milletvekili sıfatıyla teşebbüslerde bulunup bulunmadığı soruldu. 27 Mayıs öncesinde çıkan sokak olaylarına meydan vermesi muhtemel kanunları desteklediği ya da bunlara sessiz kaldığı ile suçlandı. Savunmada "Çıktık Açık Alınla" marşının güfte yazarlarından olduğu hatırlatıldı. Divan şairleri gibi efendilerini övmek maksadıyla kasideler yazmadığı vurgulandı. Efendisinin Menderes değil, "Kızıl saçlı zafer kartalı" diye tarif ettiği Mustafa Kemal olduğunu söyledi. *Hürriyet*'teki yazıları tanık tutularak kendisinin Demokrat Parti gibi "gerici", Anayasa'ya aykırı bir partinin zihin dünyasında yer almadığını göstermeye çalıştı. Yassıada'dan sonra bir daha siyasete dönmedi. 8 Kasım 1973 Perşembe günü bir deniz yolculuğunda vefat etti. 11 Kasım 1973'te Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.

Şiire terkipli bir dil, Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin yoğun kullanımıyla başladı. *Peyam-ı Sabah*'ta, 1916'da Celal

Nuri'nin yönettiği *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*'nda yayımladığı ilk şiirlerinin büyük kısmını dergi sayfalarında bıraktı. Yirmili yaşlarının başında *Şarkın Sultanları*, *Gönülden Gönüle*, *Dinle Neyden* adlarıyla üç şiir kitabı çıkardı. 1918'de *Yeni Mecmua*'da, 1919-1922 yılları arasında *Büyük Mecmua*, *Yarın*, *Şair Nedim*, *Fağfur*, *Ümid* ve *Kitap* dergilerinde adını duyurdu. *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*'nda çıkan "Şarkın Sultanları" şiiri tanınmasına öncülük etti. Mütareke yıllarında halasının kızı İffet Halim Oruz'un Erenköyü'ndeki köşklerinde kurduğu ve adına "şark odası" dedikleri toplulukta Halide Nusret ve Şükûfe Nihal'le bir arada bulundu. Türk edebiyatına mâl olmuş Faruk Nafiz ve Şükûfe Nihal ilişkisi buradan çıktı. Şükûfe Nihal'in *Yalnız Dönüyorum*, Faruk Nafiz'in *Yıldız Yağmuru* romanları bu aşkın hatırasına kaleme alındı. İlk şiirlerinde Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti şairlerinin tesiri görüldü. Anadolu'ya çıkmasına kadar olan bütün şiirlerinin temelinde marazî bir aşka da varan insanî ilişkiler yer aldı. 1918'den Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen zamanda arkadaş meclislerine sıkıştırılmış, kadınları ve aşkı anlatan, konformist bir şiir yazdı. Kadıköy safaları diyebileceğimiz bu yıllarda Kuşdili'ndeki evinde toplantılar düzenledi, buraya Halid Fahri, Fahri Celal, Reşat Nuri, Ruşen Eşref, kimi zaman Yahya Kemal gibi isimleri davet ederek edebiyat meclisleri kurdu. Bu günlerin yansıması olan şiirlerini *Nedim* dergisinin hayata geçmesiyle terk etti. *Nedim*'in ilk sayısında yer alan "Bozgun" şiirinde Mondros Mütarekesi'nden sonra cephelerden çekilen Türk askerlerinin hâlini anlattı. 1917'de *Yeni Mecmua* dergisi hece şairlerinin şöhretini artırdı. Ziya Gökalp'in bu dergiyi yayın hayatına sokmasıyla sade Türkçeden yana cephe almamış gençler *Servet-i Fünun* sanatkarlarından ayrıldı.

Faruk Nafiz hecenin diğer şairleri gibi klasik şiir terbiyesinden geçmiş, aruzla şiir söylemenin bilincinde bir şairken millî edebiyatın büyük temsilcileri karşısında şiirini hecenin vadilerine çekti. Hececi şairler arasında aruzu terk eden son isim olmasına rağmen bu şiirin Türk edebiyatındaki en önemli kalemi olmayı başardı. Hecenin yerleşmesinde edebiyatçıların İttihat ve Terakki Cemiyeti güdümünde hareket etmesi Faruk Nafiz'in de sanatından taviz vermesine sebep oldu. Bazı söyleşilerinde İttihatçılardan gördükleri maddî desteği birçok defa ifade etti. *Yeni Mecmua*'dan alınan üç liralık telifin henüz Tıbbiye yıllarındaki genç Faruk Nafiz'e sanatının bir karşılığı olarak ödenmediği ortadaydı. 1919'da *Edebî Mecmua*'nın müdürü oldu. İlk şiirlerini aruzla ve Yahya Kemal'in tesiri altında yazdı. Necati Bey'in desteklediği *Hayat* mecmuası 1926 yılı Aralık ayında yayına başladı. Derginin içeriği hakkında Yahya Kemal'le görüştü. Faruk Nafiz, 1930'da Türk Ocağı Neşriyatı ve Türk Yurdu müdürü oldu. Burayı "ölü bir edebiyat muhiti" olarak tarif etti ve bu ölüye ruh üfleme için Yahya Kemal'e çağrıda bulundu. Onu, sanattaki varlığının tek kaynağı olarak gördü. İstanbul'a döndükten sonra aralarında Hilmi Ziya, Nihad Sâmî, Ümit Yaşar, Abdülhak Hamid gibi isimlerin bulunduğu muhitlere girdi. Mütareke öncesinde Kadıköy ve Moda'da ikamet eden sanatçılarla bir arada geçen günlerini Halid Fahri Ozansoy hatıralarında anlattı. *Yeni Mecmua* şairi olarak Küllük kahvesinin müdavimlerindendi. "Onuncu Yıl Marşı"nı yayımladığı *Çınaraltı* dergisi burada yapılan sohbetlerden doğdu. 1933'te *Anayurt* dergisini çıkardı. 1935 yılı milletvekili seçimlerinde seçilemeyince *Akbaba*, *Karikatür*, *Mizah* dergilerinde Çamdeviren, Akıllı Ozan, Deli Ozan, Kalender, İğne ile Kuyu Kazan müstearlarıyla eleştirel mizahî şiirler yazdı.

Türk şiirinde 1920'lerden itibaren adını duyuran Faruk Nafiz Çamlıbel, bilhassa Cumhuriyet döneminde kimi zaman bir ideoloji şairi kimi zaman Türk şiirinde yenilik hamlelerinin karşısında klasiğin savunucusu olarak yer aldı. "Han Duvarları" en meşhur şiiridir. Ancak, Çamlıbel'in edebî şahsiyeti bu şiirin çok daha ilerisindedir. Cumhuriyet'in yeni memleket tasavvurunun bayraktarlığını bu şiirle yaptı. Buna rağmen hayatı boyunca şehirde kaldı, zihin dünyasını şehrin düşünce, kültür ve estetik biçimleriyle var etti. Bugün, genel geçer edebiyat araştırmalarından en dikkate değer edebiyat tarihlerine kadar Çamlıbel'in Anadolucu olduğu iddia edilir. Fakat bu durum, Çamlıbel'in daha çok Anadolu temalı şiirlerinin popülerlik kazanmasından kaynaklanır. Asıl şahsiyetini hece şiirleri ile buldu. 1922'deki Kayseri

yolculuğu ile şiir anlayışını çeşitlendirdi. Daha sonra yazacağı “Sanat” şiirindeki “Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken / Söylenmemiş bir masal gibi Anadolu’muz.” mısraları alafranga şiire bir karşı çıkış ve Anadolu’ya açılan memleketçi şiirin bildirisi oldu. “Sanat” bütün hamasetine, slogancı tabiatına rağmen, Anadolu’ya sıkıştırılmışlığımızın, Avrupa içlerinde mamur ve mesut yaşayışımızı kaybetmenin son isyanı oldu. “Sanat” memleket edebiyatının özü niteliğindedir. Bu şiir *Hayat* dergisinin 30 Aralık 1926 tarihli sayısında yayımlandı.

Şiirleri: İlk şiirlerini *Şarkın Sultanları* (1918) adıyla kitaplaştırdı. Burada tabiat ve aşk tasavvurlarını merkeze aldı. Melankolik, sevdiğine kavuşamamanın acısını duyup hıçkırıklara boğulan âşık sesi baskındı. Bahçeler, gölgelikler, açmayan çiçekler, soluk fidanlar, yapraklar ve sevgilinin arandığı son çare mehtap, Servet-i Fünûn ve ilk devir Tanzimat şairlerinin tesirini gösterdi. Ahmet Haşim, Cenab Şahabeddin, Yahya Kemal, empresyonist Fransız şiiri, romantizm tesirinde kaldığı sanat anlayışları ve kişilerdi. Ancak bu tesir Faruk Nafiz’e gösterilen ilgi ile zaman zaman karşılıklı bir hâl alır. Cenab Şahabeddin, Faruk Nafiz’e yazdığı bir gazelinde “Bizi üstad-ı beyan etti ezelden Faruk / Mest-i üslub-u girizan-ı Cenab olduğumuz.” der. Yahya Kemal de “*Bir lübbüdür cihanda elezz-i lezâizin / Her mısra-ı güzidesi Faruk Nafiz’in*” mısralarıyla Faruk Nafiz’e iltifatta bulunur. İkinci şiir kitabı *Gönülden Gönüle*’de (1919) yer alan “Baş Başa” şiiri bir poetika niteliğindedir. “Bozgun”, *Gönülden Gönüle* ve daha önceki *Şarkın Sultanları* kitabında görmediğimiz bir muhtevaya sahiptir. Şair ilk defa bu şiirinde içinde yaşadığı sosyal ve siyasî hayatın, savaşların farkına varır. Kitapta köy, ilk defa bir şiirin adı geçmektedir. *Dinle Neyden*’in (1919) kapağında Mesnevî’nin ilk beyti bulunur. Kitabın hemen başında Faruk Nafiz’in Yahya Kemal için övgü dolu sözleri yer alır. Bu kitapta ölüm, yolculuk temaları öne çıkar. Çamlıbel’in siyasî gelişmeler karşısında gösterdiği esaslı reflekslerden biri olan “Filistin’den Geçerken” şiiri I. Dünya Savaşı’nda Filistin coğrafyasının kaybedilmesi üzerine kaleme alınmıştır. Çamlıbel, ilk üç kitabının hemen tamamını aşk çevresinde örmüşken burada ilk defa millî bir hisle konuşur. Anadolu’ya geçtikten sonraki ilk kitabı *Çoban Çeşmesi*’dir. (1926) “Han Duvarları” şiiri de buradadır. “Muzdaripler” şiiri Çamlıbel’in sosyal meseleler karşısında doğrudan söz aldığı ilk şiiridir. Artık aşk ve sevgili terennümlerinin dışına çıkan şair, hayat denen gerçekliğe temas etmeye ve çevresinde olan bitenlere tepki vermeye başlar. “Bir Sahife Açsam Ağlarsın” şiirinin “İddia” başlıklı kısmında kendi şiiri hakkında bilgi verir. “Duymadığım hasreti yazmadım ömrümde ben” diyen şair, özellikle ilk şiirlerindeki aşk ve ızdırıp duygularının kendi hayatında bir karşılığı olduğunu vurgular. 1928’de Yedi Meşalecilerin “Ayşe Fatma edebiyatı” diyerek reddettikleri şiirlerden biri olan “Ayşe Sana” bu kitaptadır. “Çankaya” şiiri, Ankara’yla olan ilk temasıdır. Mustafa Kemal’in Cumhurbaşkanı olduktan sonra çıktığı bu makam, şiirde “ebediyet yolu” olarak görülür. “Kızıl saçlı zafer kartalı” Mustafa Kemal’in yuvası bu yola kurulmuştur. Derdi olan her kim varsa bu ağaçların gölgesinde derdine derman bulabilir. *Suda Halkalar* (1928) harf devriminden önce basılan son kitabıdır. Burada önceki temaların yanında Çamlıbel şiirinin belirleyici özelliklerinden biri olan din bahsini gösteren “Melekü’l Mevt” şiiri yer alır. Şiir, Kurtuluş Savaşı yıllarında verilen zayıflık ve ölümleri anlatır. Şairin, şiir boyunca Azrail’e seslendiği, “köyün derdine bigâne” kalmasından dolayı ona kızgınlık taşıdığı görülür. “Bozgun” şiirinde Türk coğrafyasında birbiri ardına patlayan savaşlar ve bu savaşlardan hezimetle çıkan milletin durumu anlatılır. 1923’te yazılan “Kara Kuvvet” şiiri, o devrin en temel tartışmalarından olan İstanbul-Ankara değerlerinin çatışması üzerine kuruludur. Çamlıbel’in ideoloji şairi olmaya başladığı yıllarda kaleme alınan bu şiirde, tekke-zaviyelerin kapatılmasından Cumhuriyet rejimlerinin yerleştirilmesine kadar pek çok bahsin geçtiği görülür. Mustafa Kemal’in İstanbul Hükümetince idama mahkûm edilmesi de sözü edilen olaylardandır. Hançereleri din, silahları Kur’an olan bir kitleyi hücumla tutan Çamlıbel, “Türk’ün idamına fetva çıkaran saltanatı” başlarına taç etmek için koşanları eleştirir. “Gazi Konuşuyor” ve “Büyük Misafir” de Atatürk’ün bu memleket için bir imkân olduğunu vurgular. *Akarsu* (1937) son kısımda yer alan kaside ve ilahi biçiminde yazılan şiirlerle diğer kitaplarından ayrılır. Kaside başlığı altında biri

Atatürk'e diğeri İsmet İnönü'ye yazılan iki şiir bulunur. Çamlıbel, Mustafa Kemal'i, Türklüğün bulduğu en ulu yıldız biçiminde niteler. *Tatlı Sert* (1938) büsbütün mizahî olmasa da Çamlıbel'in hicivci yanını gösterir. 1935'te büyük heyecanla beklediği milletvekilliğine seçilemeyince hıncını çıkarmak için kalemine sarılır. Bizzat tanıdığı meşhurların siyasî tercihleri başta olmak üzere hayat biçimlerini iğneleyici bir dille anlatır. *Akıncı Türküleri* (1938) milliyetçi duygularla, Türk tarihine, şahsiyetlerine baktığı kitabıdır. Dumlupınar, Çanakkale, Millî Mücadele, Kurtuluş Savaşı, Mustafa Kemal'in ölümü, İsmet İnönü'nün varlığı, Kara Fatma gibi pek çok başlığı iki kapak arasında açar. "Yayla Türküleri"nde Atatürk'ün millet nazarındaki yerini anlatır. "Yüzbaşı Ahmed"de mehmetçik vardır. "Atatürk" şiirinde Mustafa Kemal'in her yerde Tanrı gibi görüldüğü, Türk kadınlarının çocuklarına babalarından önce onun adını öğrettiği söylenir. Çanakkale, Mustafa Kemal'in yüz milletle yüz yüze görüştüğü ilk yerdir. Kitabın son şiiri "En Büyük Yas" Atatürk'ün ölümünü anlatır. Burada bayrakların yarıya indirildiği, matemi ürkütmek istemeyen ayakların yollarda ağır ağır yürüdüğü, yaprakların Mustafa Kemal görmeyecek diye bir bir düştüğü, güneşin en büyük kardeşini kaybettiği bir yas tablosu vardır. *Heyecan ve Sükûn* (1959) olgunluk devri şiirleridir. Allah, din, ruhiyat, metafizik, tasavvuf, mistisizm merkezli şiirleri buradadır. *Zindan Duvarları*'nda (1967) Yassıada'da kaldığı sürece hem yaşadıklarını hem de çevresinde yaşananları kayıt altına alır. "Son Arzu" başlıklı rubai, Adnan Menderes'in adada yaşadıklarına tahammül edemeyerek intihara meyletmesi hadisesinin Çamlıbel nazarından nasıl değerlendirildiğini gösterir: *Ömrünün zehrini katmıştı ecel şerbetine; / Ona çok gördü kader son kadehin dolmasını. / Mutlaka istedi MEVLÂ, o mübârek kulunun, / İntihâr etmeyip, illâ ki şehîd olmasını."*

Şiire başladığı yıllarda kendisinden önce var olan Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati mensubu şairlerin birikimini sürdürmeyi denedi. Gençlik heyecanlarını şiirinde yaşatmaktan kaçınmadı. Asrın başında art arda gelen felaketlere rağmen, aşk ve gençlik duygularını yazdı. Mütareke ile birlikte şiirini sosyal meselelere yaklaştırdı ve millettten yana tavır aldı. Bu tavır onu Anadolu'ya, Anadolu'yla birlikte coğrafya insanının duygularına, kültürüne, hayatına götürdü. Yazdıkları, memleket edebiyatının ilk adımlarının atıldığı şiirler olsa da Çamlıbel, şehirli bir şairdi ve taşra onun için mecburen çıkılan bir yolculuktu. "Ayşe, Sana" şiiri memleket edebiyatının yankılarını taşımasına rağmen, yazıldığı zamanda aldığı tepkilerle de Çamlıbel ve Anadolu ilişkisinde eğreti durdu. Devrin sosyal ve siyasî meseleleri Çamlıbel'in o şiiri yazmasını, zamanın seçkin zümresi de sanatçısından aydınına, askerinden siyasetçisine o şiirin okunmasını mecbur hissetti. Bunun yanı sıra Ankara ile olan teması Çamlıbel'i resmî ideolojinin şairi olarak antolojilere sokmuş olsa da o, şiirini hicivden tasavvufa, sosyal meselelerden tarihe ve siyasete kadar pek çok mecrada sürdürdü. Büyük heyecanlarla, umutlarla beklediği milletvekilliği ona Yassıada'da yargılanacak kaderi yükledi.

Romanları: Yıldız Yağmuru (1936) ve *Hürriyet* gazetesinde tefrika edilen *Ayşe'nin Doktoru* olmak üzere iki roman yazdı. Şair kimliği, diğer türlerde kaleme aldıkları gibi romanlarını da geride bıraktı. Oysa edebî şahsiyetinde yazdığı bu iki romanın büyük yeri vardır. *Yıldız Yağmuru*, Çamlıbel'in kurgu ve teknik olarak en kusurlu eserlerinden biridir. Ancak yazıldığı dönemin sosyal iklimini yansıtmaya bakımdan bir değer taşır. Şairin hayatından izler barındırması ve memleket edebiyatının çerçevesine hizmet etmesiyle de öne çıkar. *Yıldız Yağmuru*, İstanbul'da, yeni kurulan Cumhuriyet'in yarattığı yeni insan tiplerinin arasında geçen kadın-erkek ilişkilerini söz konusu eder. 1923 yılında Osmanlı siyasî idaresinin yerini *demokratik* bir yönetim biçimi almıştır. Cumhuriyet inkılapları doğrultusunda geçmişin birikimi, kurumları ve insanlarıyla hayatın dışına itilmiştir. Yeni zenginlerin imar edilen Anadolu coğrafyasında Ankara Hükümetinden aldıkları ihalelerle kendilerine geniş haklar veren bir sahada hareket ettikleri görülür. *Yıldız Yağmuru* romanı da hayatlarını iş yerlerinin dışında kulüplerde, briç masalarında geçiren büyük, lüks içindeki evlerinde türlü bahaneler uydurarak balolar veren yeni insanın kadın-erkek ilişkilerindeki perdesiz dünyalarını anlatır. Romana

adını veren “yıldız yağmuru” ifadesi de romanın kahramanı Ziya’nın çevresindeki kadınları işaret eder. Roman eğlencenin, kumarın ve içkinin yalnızlaştırdığı insanların gayrimeşru ilişkiler içerisinde yabancılaşmalarını ve bu yabancılaşmadan Anadolu coğrafyasına, insanına ve kültürüne sığınarak çıkmalarının hikâyesini anlatır. Diğer roman *Ayşe’nin Doktoru* tefrika edilmiş, kitaplaşmamıştır. 4 Aralık 1949 Pazar gününden sonra 56 gün süren tefrika 27 Ocak 1950’de son bulur. Roman, II. Abdülhamid Devri’nden Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar bir Türkiye panoraması sunar. Osmanlı Devleti’nin son diri hamlelerinin yapıldığı Abdülhamid Devri, çöküşün hızlanmasını sağlayan Meşrutiyet ve yeni zenginlerin, Ankara zemininde peyda olduğu Cumhuriyet, romanın üç kırılma evresini oluşturur. Romanın arka planında Osmanlı Devleti’nin çözüldüğü son büyük siyasi hadiseler yer alır. Bunların en dikkate değer, günümüzde dahi konuşulan Balkan Savaşları ve bu savaşlar öncesinde cereyan eden isyanlardır. Faruk Nafiz’in bir roman özelliği taşımayan ancak “roman” adıyla anılan bir çalışması daha bulunur: *Mermer Beşik*. “Film romanı” alt başlığıyla kaleme alınan bu çalışma bir senaryodur. Eser, Muhsin Ertuğrul evrakı arasında Atatürk Kitaplığı’ndadır.

Oyunları: Faruk Nafiz Çamlıbel için tiyatro kimi zaman okul müsameresinde oynanacak biçimde didaktik kimi zaman millî idrakin yükseltilmesi için ideolojik bir eşiktir. Çamlıbel’in *Yayla Kartalı* adıyla kitaplaştırılan bazı oyunlarında çocuklara disiplin ve ahlakî değerler teklif eden metinler yer alır. Türk tarihinin Orta Asya göçleriyle başlayan Anadolu’nun ikinci defa fethedildiği Millî Mücadele’yle devam eden uzun macerasına tanıklık eden manzum piyesler de yazmıştır. 1920’de Büyük Tiyatro adıyla kurulan teşkilatın edebî heyetinde Faruk Nafiz vardır. *Canavar*, Anadolu’da bir köyde geçen aşk hikâyesini anlatır. Osmanlı Devleti’nin son günlerinde, İstanbul Hükümeti ile Anadolu eşkıyaları arasında kalan köylünün çilesi, hikâyenin gölgesi gibidir. Birbirlerine sevdalı, evlilikleri yakın âşıkların kavuşamamalarını anlatan *Canavar*, Çamlıbel’in Kayseri yıllarının bir mahsulüdür ve ilk telif tiyatro çalışmasıdır. Sinema filmine de aktarılmıştır. (1948) 1933’te İstanbul’da yayımlanan *Yangın*, aynı adı taşıyan bir oyunun yanında “Yangın”, “Hanım Şiir Yazacak”, “Yeni Usul” ve “Mektuplar” başlıklı metinlerden meydana gelmiştir. “Yangın”da, Çamlıbel’in toplum meselelerini anlattığı bazı şiirlerinin tiyatro metnine dönüştürüldüğünü görürüz. *Akın*’da Türklerin Orta Asya’dan çıkıp Avrupa içlerine, Mısır’a, Hint’e ve Çin’e dağılışının hikâyesi anlatılır. Oyunun proloğunda yeryüzünde üç gök bulunduğu, bunların ikisinin Mustafa Kemal’in gözleri olduğu söylenir. *Akın*, Türk tarih tezinin savunusu olarak yazılmıştır. *Özyurt*, anayurttan “akın”la ayrıldıktan sonra bulunan asıl vatandır. *Akın* ve *Özyurt*’tan sonra *Kahraman* Türklük tarihinin üçüncü ve son evresini anlatır. Osmanlı günden güne erimiş, Anadolu’ya sıkışan Türk milleti dört bir yandan kendisine taarruz edenlere karşı büyük bir mücadelenin içerisindeydi. Oyun bu mücadelede millete yol açan bir kahramandan söz eder. En son elde kalan Anadolu, başta Yunanların İzmir’i işgali ve ardından İç Anadolu’ya ilerlemeleri yeni felaketlerin habercisi olmuştur. Ancak, 1919’da, “Saltanat” Hükümetinden kopan bir “kahraman” Anadolu’da kongreler düzenlemekte hem halkı hem küçük silahlı grupları örgütlemektedir. *Kahraman*, bu günlerin bir destanıdır. Gazeteler, bu kanlı günlerde bir kahramandan bahseder. Yazılanlara göre bu zorlu bir yiğittir. Yurdu kurtarmak için başını alıp İstanbul’dan Samsun’a, Samsun’dan Erzurum’a gitmiştir. Kahraman, âleme kendi yolundan haber vermek için gönderilen din peygamberlerine benzetilir. *Yayla Kartalı* kitabında yer alan oyunlardan bir diğeri, 1939’da basılan, I. İnönü Savaşı sırasında cereyan eden bir hadiseyi anlatan *Ateş*’tir. Oyun, askere cephaneye götüren bir grup köylünün arasında, cephe gerisinde geçmektedir. Çamlıbel, savaş yıllarının havasını oyunun arka planında güçlü bir biçimde hissettirirken Mustafa Kemal ve İnönü’nün milletin nazarında durduğu yeri de göstermeye çalışır. Günden güne bir çığ gibi büyüyen Türk ordusu, iki büyük kumandan elindedir. Mustafa Kemal, yenilmez bir başbuğdur. Faruk Nafiz Çamlıbel’in resmî ideolojiden uzakta, estetik dil ve kurguyu yakalamış en dikkate değer eseri *Yayla Kartalı*’dır. Burada, Çamlıbel’in istenilen değil istediği oyunu inşa ettiğini, hür bir kalem olarak var olduğunu görürüz. Bunların yanı sıra Çamlıbel’in Henri Furlani ile birlikte

yazdığı 1932 tarihli *Millî Ün*, Paul Hervieu'dan adapte *İlk Göz Ağrısı*, Sermet Muhtar Alus'la kaleme aldıkları basılmamış *Sevk-i Tabii*, Fransızcadan adapte basılmamış *Dev Aynası* adlı oyunları da bulunur. Adapte piyeslerinden biri de *Vazife*'dir.

Yakup ÖZTÜRK

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, Fon No: 10 9 0 0-Kutu No: 274-Dosya No: 838-Sıra No: 2

BOA, Fon No: 10 9 0 0, Kutu No: 44 Dosya No: 131 Sıra No: 7.

Araştırma Eserler

AĞAOĞLU, Samet, **İlk Köşe**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.

ANAR, Turgay, **Mekândan Taşan Edebiyat**, Kapı Yayınları, s. 175, İstanbul 2012.

BANARLI, Nihad Sami, "Faruk Nafiz'den Yahya Kemal'e Mektuplar", **Akademi Mecmuası**, S 2, İstanbul Nisan 1977, s. 11.

BANARLI, Nihad Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, MEB Yayınları, İstanbul 2001.

BEYAZ, Yasin, **Fikir ve Sanat Hayatımızdaki Yeri Bakımından "Yeni Mecmua" Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Y. Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

BİLGEGİL, Zöhre, **Kaya Bilgegil'in Makaleleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

BİRİNCİ, Necat, **Edebiyat Üzerine İncelemeler**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000.

BİRİNCİ, Necat, **Faruk Nafiz**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993.

ÇAMLIBEL, Faruk Nafiz, **Tatlı Sert**, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1938.

———, **Akıncı Türküleri**, Kanaat Kitabevi, Tarihsiz.

———, **Yayla Kartalı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.

———, "Plân Kurbanı Boğaziçi", **Perşembe**, S. 54, 9 Nisan 1936.

———, **Şarkın Sultanları**, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1918.

———, **Gönülden Gönüle**, Hukuk Matbaası, İstanbul 1335 (1919).

———, **Dinle Neyden**, Kitabhane-i Sûdi, İstanbul 1335.

———, **Çoban Çeşmesi**, Yeni Şark Kütüphanesi, İstanbul 1926.

———, **Suda Halkalar**, Sanayi-i Nefise Matbaası, İstanbul 1928.

———, "Ayşe Sana", **Türk Yurdu**, S. 17, Ankara Mart 1926.

ÇETİN, Celalettin, “Faruk Nafiz, Bir Eser Hazırlıyor”, **Tercüman**, 25 Eylül 1961.

ÇIKLA, Selçuk, “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılap Kanonu”, **Muhafazakâr Düşünce**, S 13-14, Ankara 2007, s. 47-68

DOKUMAN, Öz, “Büyük Şairimiz Faruk Nafiz Çamlıbel’le Bir Konuşma”, **Hayat Tarih Mecmuası**, S 12, Ocak 1971, s. 34

ENGİNÜN, İnci, **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 3**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.

ERTEM, Rekin, **Seni Sevdim Roza**, Kaldırım Yayınları, İstanbul 2012.

GEÇER, İlhan, “Faruk Nafiz İçin”, **Hisar**, S 120, Ankara 1973, s. 12.

GİZ, Adnan, **Bir Zamanlar Kadıköy**, İletişim Yayınları, İstanbul 1990.

GÜN, Gençay, “35 Yıllık Şiirinin Bestelenmesi Münasebetiyle Faruk Nafiz’le Bir Konuşma”, **Tercüman**, 16 Kasım 1962.

GÜRSOY NASKALİ, Emine, **Anayasa Davası-Toplu Savunması**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013.

KABAKLI, **Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, C 3**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2006.

KENBER, Lûtfi Arif, “Ankara’nın Bekârlar Tekkesi Neresi idi?”, **Son Posta**, 6 Eylül 1954.

KERMAN, Zeynep, **Yeni Türk Edebiyatı İncelemeleri**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, **Büyük Türk Edebiyatı Tarihi**, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1970.

KÜR, İsmet, **Yarısı Roman**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.

OĞUZCAN, Ümit Yaşar, “Çamlıbel’in Ardından”, **Kitaplar**, S 8, Aralık 1973.

OZANSOY, Halid Fahri, “Faruk Nafiz ve ‘Han Duvarları’”, **Tercüman**, 6 Kasım 1969.

SEVÜK, İsmail Habib, **Edebi Yeniliğimiz**, Devlet Matbaası, İstanbul 1932.

SÖKMEN, Cem, **Eski İstanbul Kahvehaneleri**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011.

Yahya Kemal, **Eski Şiirin Rüzgârıyla**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 2015.

YILDIRIM, Tahsin, **Edebiyatımızda Müstear İsimler**, Selis Kitaplar, İstanbul 2006.

YÜCEBAŞ, Hilmi, **Faruk Nafiz Çamlıbel Bütün Cepheleriyle**, Milliyet Dağıtım, İstanbul 1974.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/faruk-nafiz-camlibel-1897-1973/?pdf=5951> adresinden erişilmiştir